

Cənubi Qafqazın uzunmüddətli perspektivlərinə dair böyük dövlətlərin yanaşmalarının müqayisəli təhlili

İsmaylova Vəfa Zakir qızı [ORCID 0009-0002-2591-4012](https://orcid.org/0009-0002-2591-4012)

Bakı Dövlət Universiteti, Bakı, Azərbaycan, doktorant
ismayilovafa2392@gmail.com

MƏQALƏ HAQQINDA MƏLUMAT	XÜLASƏ
Məqalənin tarixçəsi Daxilolma tarixi: 10.07.2024 Düzəliş tarixi: 23.12.2024 Qəbulolunma tarixi: 03.03.2025	Tədqiqat Cənubi Qafqazın uzunmüddətli perspektivlərini və regiona böyük güclərin – Rusiya, ABŞ, Çin və Türkiyənin yanaşmalarını müqayisəli təhlil edir. Rusiya geosiyasi status-kvonun qorunmasına çalışır, ABŞ Rusiyanın təsirini balanslaşdırmaq istəyir, Çin isə əsasən iqtisadi ekspansiyaya fokuslanır. Türkiyə isə Azərbaycan ilə strateji tərəfdaşlıq çərçivəsində regional təsirini artırır. Tədqiqatda müqayisəli təhlil metodundan istifadə olunur və geosiyasi rəqabətin regionun inkişafına təsirləri araşdırılır. Həmçinin bu güclərin siyasətinin gələcəkdə Cənubi Qafqazın təhlükəsizlik və sabitliyinə necə təsir edəcəyini təhlil edir
Açar sözlər Cənubi Qafqaz, geosiyasət, Rusiya, ABŞ, Çin, Türkiyə	

Giriş

Cənubi Qafqaz beynəlxalq siyasətin mühüm geosiyasi toqquşma nöqtələrindən biri olaraq qalmaqdadır. Regionda böyük güclərin – Rusiya, ABŞ, Çin və Türkiyənin strateji maraqları və təsir vasitələri dəyişən qlobal və regional şərtlərə uyğun olaraq yenidən formalaşır. Bu güclər arasında gedən rəqabət təkcə regional ölkələrin siyasi seçimlərinə deyil, həm də onların təhlükəsizlik, iqtisadi inkişaf və beynəlxalq integrasiyasına birbaşa təsir edir. Son illərdə Cənubi Qafqazda geosiyasi mühitin dinamik şəkildə dəyişməsi bu bölgənin uzunmüddətli perspektivlərini araşdırmağı aktuallaşdırır.

Bu baxımdan, tədqiqatın əsas məqsədi Cənubi Qafqazda böyük güclərin uzunmüddətli strategiyalarını müqayisəli təhlil edərək onların geosiyasi təsir mexanizmlərini müəyyən etməkdir. Araşdırmada müqayisəli siyasət analizi və geosiyasi təhlil yanaşmalarından istifadə olunmuşdur. Ədəbiyyata töhfə olaraq, bu araşdırma Cənubi Qafqazda böyük güclər arasındakı geosiyasi rəqabəti sistemli müqayisəli çərçivədə təqdim etməklə, bu sahədə mövcud boşluğu doldurmağa və gələcək tədqiqatlar üçün analitik çərçivə yaratmağa imkan verir.

Rusiya: geosiyasi status-kvonun qorunması

Rusiya Cənubi Qafqazda ənənəvi təsir imkanlarını saxlamağa çalışır və bunun üçün müxtəlif siyasi, hərbi və iqtisadi vasitələrdən istifadə edir. Moskvanın əsas məqsədlərindən biri postsovet məkanında hegemon təsirini qorumaq və digər güclərin regiona nüfuz etməsinin qarşısını almaqdır. Bu çərçivədə, Rusiya Abxaziya və Cənubi Osetiya kimi separatçı rejimləri dəstəkləyərək Gürcüstanın suverenliyini məhdudlaşdırmağa və onun Qərblə integrasiyasını əngəlləməyə çalışır. Eyni zamanda, Rusiya Qarabağ münaqişəsinin həllindən sonra bölgədəki yeni geosiyasi reallıqlara uyğun strategiya qurmuşdur. Hərbi və siyasi baxımdan Rusiya regionda dominant mövqeyini saxlamaq üçün KTMT və ikitərəfli sazişlər vasitəsilə Ermənistanla əlaqələrini möhkəmləndirməyə çalışır. Gümrüdəki 102-ci hərbi bazanın saxlanması və Ermənistanın təhlükəsizlik sahəsində Moskvadan asılılığının davam etməsi Kreml üçün strateji əhəmiyyət daşıyır. Ermənistanın Qərbə

yaxınlaşmaq cəhdlərinə baxmayaraq, Rusiya onun KTMT-dən çıxmasının qarşısını almağa və Moskvanın təsir dairəsindən uzaqlaşmamasına çalışır. Bununla yanaşı, Rusiya Azərbaycan və Gürcüstanın enerji marşrutlarını mümkün qədər nəzarətdə saxlamaq istəyir. Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri və Cənub Qaz Dəhlizi kimi layihələrin Moskvanın enerji siyasətinə qarşı bir alternativ yaratması Kremlin narahatlığına səbəb olur. Buna cavab olaraq Rusiya müxtəlif yollarla bu marşrutların təhlükəsizliyinə təsir göstərməyə çalışır və Azərbaycanla enerji bazarında rəqabət aparır.

Uzunmüddətli perspektivdə Rusiya Cənubi Qafqazda dəyişikliklərə konservativ yanaşır və "kontrollu qeyri-sabitlik" strategiyasını tətbiq edir [1]. Bu strategiya vasitəsilə Moskva regionda tamamilə sabitliyin bərqərar olmasına imkan vermədən, ancaq nəzarətdən çıxmasına da icazə vermədən öz təsirini qorumağa çalışır. Rusiyanın uzunmüddətli planları Gürcüstanın NATO və Aİ-yə üzvlüyünü əngəlləmək, Ermənistanı öz orbitində saxlamaq və Azərbaycanın müstəqil enerji siyasətinə məhdudiyyətlər qoymaq üzərində qurulub. Lakin regionda Türkiyənin artan rolu, Qərbin siyasi dəstəyi və Azərbaycanın güclənən müstəqil siyasəti Rusiyanın dominantlığını getdikcə daha çox sınağa çəkir. Bu səbəbdən Moskva yaxın gələcəkdə Cənubi Qafqaz siyasətində daha çevik və adaptiv yanaşma tətbiq etməyə məcbur qala bilər.

ABŞ: Tramp dövründə yeni siyasət

ABŞ-ın Cənubi Qafqaz siyasəti uzunmüddətli perspektivdə əsasən Rusiyanın təsirini balanslaşdırmaq və region dövlətlərinin suverenliyini gücləndirmək üzərində qurulub. Azərbaycana enerji siyasətində strateji tərəfdaş kimi yanaşması və Ermənistanda məxməri inqilaba dəstək verməsi ABŞ-ın regional siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir. Lakin son illərdə Vaşinqtonun prioritetlərində ciddi dəyişikliklər baş verib. ABŞ-ın geosiyasi maraqları getdikcə daha çox Sakit Okean regionuna, xüsusilə də Çinin yüksəlişi ilə bağlı məsələlərə yönəlir. Tramp administrasiyasının "*America First*" siyasəti [2] və Bayden hökumətinin Rusiya ilə yanaşı Çinlə də rəqabətə üstünlük verməsi Cənubi Qafqaza olan diqqətin azalmasına səbəb olub [3]. Nəticədə, ABŞ regiondakı hərbi-siyasi iştirakını məhdudlaşdırıb və iqtisadi təsir vasitələrinə daha çox üstünlük verməyə başlayıb.

ABŞ-ın regiona marağının dəyişməsi xüsusilə Ermənistanla münasibətlərdə nəzərə çarpır. Bayden administrasiyası dövründə ABŞ Ermənistana daha çox demokratik institutların gücləndirilməsi, iqtisadi islahatlar və Qərbə integrasiyanın təşviqi üçün dəstək verib. Bununla yanaşı, geniş hərbi əməkdaşlıqlar və silah satışı reallaşmış. Lakin Trampın yenidən prezident seçilməsi fonunda ABŞ-Ermənistan münasibətləri qeyri-müəyyənliyə düşə bilər. 2016-2020 Tramp administrasiyası dövründə Ermənistan Vaşinqtonun prioritetləri sırasına daxil edilməmiş və diqqətdən kənarda qalmışdı [4]. Bu tendensiya gələcəkdə də davam edə bilər ki, bu da Ermənistanın yenidən Rusiyaya yaxınlaşmasına şərait yarada bilər. Rusiya artıq Ermənistanın Qərbə integrasiyasından narahatdır və bu ölkənin iqtisadi və təhlükəsizlik baxımından Moskvaya bağlılığını bərpa etmək üçün addımlar atə bilər. Ermənistanın KTMT-dən çıxmaq niyyəti və Qərblə əlaqələrini dərinləşdirmək istəyi Rusiyanın maraqlarına uyğun deyil və əgər ABŞ-ın dəstəyi azalarsa, Moskva İrəvana təzyiqlərini gücləndirəcək [5]. Belə bir vəziyyət ABŞ-ın Cənubi Qafqazda təsir imkanlarının məhdudlaşmasına gətirib çıxara bilər və Ermənistanın Qərblə yaxınlaşma cəhdlərini zəiflədə bilər.

ABŞ-ın Cənubi Qafqaz siyasətində dəyişməz qalan əsas prioritetlərdən biri İranla bağlı məsələlərdir. Vaşinqton İranın regionda artan təsirini məhdudlaşdırmaq üçün Azərbaycan və İsrail arasındakı strateji əməkdaşlığı dəstəkləyir. Azərbaycan-İsrail münasibətləri xüsusilə təhlükəsizlik və kəşfiyyat sahələrində dərinləşməkdədir və bu əməkdaşlıq ABŞ-ın regional maraqları ilə üst-üstə düşür. Azərbaycanın İsraildən hərbi texnologiyalar alması, İranla sərhəd bölgələrində təhlükəsizlik tədbirlərini gücləndirməsi və Tehranın Azərbaycana qarşı ritorikasına cavab olaraq Vaşinqtonun Bakı ilə əməkdaşlığı artırması gözlənilir [6]. Bununla yanaşı, ABŞ Azərbaycanla enerji sahəsində

əməkdaşlığı da gücləndirmək niyyətindədir. Cənub Qaz Dəhlizi və Azərbaycan qazının Avropaya nəqlinin artırılması Rusiyadan enerji asılılığını azaltmaq məqsədini daşıyır. ABŞ bu layihələri dəstəkləyərək Azərbaycanın Avropanın enerji təhlükəsizliyindəki rolunu gücləndirmək istəyir. Uzunmüddətli perspektivdə ABŞ-ın Cənubi Qafqazda təsir imkanlarının qorunub-saxlanması İran və Rusiya ilə geosiyasi qarşıdurma çərçivəsində formalaşacaq və əsasən enerji və təhlükəsizlik sahələrində əməkdaşlıq vasitəsilə həyata keçiriləcək.

Çin: iqtisadi ekspansiya və infrastruktur layihələri

Çin Cənubi Qafqazda əsasən iqtisadi və infrastruktur layihələri vasitəsilə mövcudluğunu gücləndirməyə çalışır. Pekinin regiondakı əsas strategiyası ticarət və investisiyalar yolu ilə təsir dairəsini genişləndirmək və uzunmüddətli iqtisadi ekspansiya həyata keçirməkdən ibarətdir. Azərbaycan və Gürcüstan bu strategiyanın əsas hədəf ölkələri kimi çıxış edir, çünki hər iki dövlət Çin üçün mühüm tranzit və enerji qovşağı rolunu oynayır. Xüsusilə, Azərbaycan vasitəsilə Avropaya çıxışı təmin edən enerji marşrutlarına sərmayə yatırır və bu, Pekinin enerji təhlükəsizliyini təmin etməsinə və tədarük zəncirini şaxələndirməsinə imkan yaradır. Gürcüstan isə Çinin Qara dəniz limanlarına çıxışı baxımından əhəmiyyətli və bu səbəbdən, Pekin Batumi və Poti limanlarında logistika infrastrukturuna sərmayələr qoyur [7]. Beləliklə, Çin uzunmüddətli perspektivdə Cənubi Qafqazı global ticarət marşrutlarının ayrılmaz hissəsinə çevirmək və burada dominant iqtisadi güc qazanmaq üçün strateji addımlar atır.

Çinin Cənubi Qafqazdakı iqtisadi təsirini artırmaq cəhdləri daha geniş global rəqabət kontekstində baş verir. Afrika, Okeaniya və Şərqi Asiyada ABŞ-ın təsirini üstələyən Çin eyni mövqeni Cənubi Qafqazda da əldə etmək üçün səylərini gücləndirir. Pekin Rusiya və ABŞ arasında geosiyasi balans qoruyaraq region dövlətləri üçün iqtisadi alternativ rolunu oynamağı hədəfləyir. Bu çərçivədə, Çin Cənubi Qafqaz ölkələrinə infrastruktur layihələri və uzunmüddətli kreditlər təklif edir ki, bu da onun regiondakı təsir dairəsini genişləndirir. Lakin bu strategiya yalnız iqtisadi deyil, eyni zamanda, siyasi nəticələr doğura bilər, çünki Pekinin maliyyə və texnologiya sahəsindəki dominantlığı tədricən region ölkələrinin qərar qəbul etmə mexanizmlərinə təsir etməyə başlayır. Çin artıq digər regionlarda, xüsusilə Afrikada və Cənub-Şərqi Asiyada bu modeldən istifadə edərək öz təsirini dərinləşdirmişdir. Eyni yanaşmanı Cənubi Qafqazda tətbiq edəcəyi ehtimalı yüksəkdir, çünki bu region geosiyasi baxımdan mühüm nəqliyyat və enerji qovşağıdır.

Çinin Cənubi Qafqazdakı əsas strategiyalarından biri Orta Dəhlizi gücləndirməkdir. Orta Dəhliz (Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutu) Çin ilə Avropa arasında ticarət əlaqələrini daha səmərəli və təhlükəsiz etmək məqsədi güdür və Pekin bu marşrutu Avrasiya iqtisadi integrasiyasının əsas sütunlarından birinə çevirmək istəyir. Çin bu dəhlizi gücləndirməklə, həm Rusiya marşrutuna olan asılılığını azaltmaq, həm də ABŞ-ın regiondakı təsirini minimuma endirmək niyyətindədir. Lakin Vaşinqton Çinin Cənubi Qafqazda artan təsirini təhlükə kimi qiymətləndirir və bu təsirin qarşısını almaq üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edəcək. ABŞ xüsusilə Azərbaycan və Gürcüstan vasitəsilə Çinin regiondakı infrastruktur layihələrini məhdudlaşdırmağa və bu dövlətləri Qərbin iqtisadi təsir dairəsində saxlamağa çalışacaq. Beləliklə, gələcəkdə Cənubi Qafqaz Çin və ABŞ arasında iqtisadi və geosiyasi rəqabət meydanına çevrilə bilər ki, bu da regionun strateji əhəmiyyətini daha da artıracaq.

Türkiyə: strateji müttəfiqlik və regional təsir

Türkiyə Cənubi Qafqazda strateji mövqeyini Azərbaycanla olan müttəfiqlik əlaqələri çərçivəsində gücləndirməkdə davam edir. 2021-ci ildə imzalanmış Şuşa Bəyannaməsi bu müttəfiqliyin hüquqi və təhlükəsizlik əsaslarını daha da möhkəmləndirmişdir. Sənəd Türkiyə və Azərbaycanın hərbi əməkdaşlığını yeni səviyyəyə qaldıraraq, qarşılıqlı müdafiə prinsiplərini və birgə fəaliyyət strategiyalarını müəyyənləşdirmişdir [8]. İkinci Qarabağ müharibəsindən sonra Ankara Bakı ilə diplomatik və hərbi sahələrdə daha sıx əməkdaşlığa başlayaraq, Azərbaycanın müdafiə sektorunun modernizasiyasında və hərbi potensialının artırılmasında mühüm rol oynayır.

Bununla yanaşı, Türkiyənin regiondakı siyasəti yalnız Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərindəki dəyişikliklərə uyğun olaraq formalaşır. Ermənistanla normallaşma prosesi Ankaranın geosiyasi prioritetlərindən biri olsa da, bu prosesin irəliləməsi birbaşa Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin inkişafı ilə bağlıdır. Yəni Türkiyə Ermənistanla əlaqələrin tam normallaşmasını yalnız Ermənistanın Azərbaycana qarşı münasibətində konstruktiv dəyişikliklər baş verməsi şərti ilə həyata keçirir. Beləliklə, Türkiyənin Cənubi Qafqaz strategiyası Bakı ilə tam sinxronlaşdırılmış şəkildə formalaşır və Azərbaycanla birlikdə regional sabitliyin və təhlükəsizliyin əsas təminatçılarından birinə çevrilir.

Ankara Cənubi Qafqazda hərbi, iqtisadi və mədəni təsirlərini balanslı şəkildə inkişaf etdirməyə çalışaraq, regionda uzunmüddətli təsirini gücləndirmək məqsədini güdür. Türkiyə hərbi sahədə Azərbaycanla birgə hərbi təlimlər keçirməklə yanaşı, Gürcüstanla da təhlükəsizlik əməkdaşlığını inkişaf etdirir. Ankara Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu, Trans-Anadolu Qaz Boru Kəməri (TANAP) və digər regional infrastruktur layihələrində Azərbaycan və Gürcüstanla sıx iqtisadi əlaqələr qurmuşdur. Eyni zamanda, Türkiyə Cənubi Qafqazda mədəni təsirini gücləndirmək üçün təhsil və mədəniyyət sahələrində müxtəlif təşəbbüsləri dəstəkləyir, regionda türk dilinin yayılması və ortaq tarixi irsin qorunması istiqamətində addımlar atır. Bu strategiya Türkiyənin yumşaq gücünü artıraraq, regiondakı dövlətlərin Ankara ilə əlaqələrini daha da dərinləşdirməyə imkan yaradır. Uzunmüddətli perspektivdə Türkiyə Cənubi Qafqazda əsas geosiyasi aktorlardan biri olaraq qalacaq və Rusiyanın təsirini məhdudlaşdıran, Qərbin siyasətinə isə alternativ balans yaradan bir qüvvəyə çevriləcək.

Türkiyə Orta Dəhliz layihəsi çərçivəsində Azərbaycan və Gürcüstanla ticarət və nəqliyyat əlaqələrini daha da möhkəmləndirərək, regionda geoiqtisadi üstünlük əldə etməyə çalışır. Orta Dəhliz Çindən Avropaya yük daşımalarının təhlükəsiz və səmərəli marşrutunu təmin edir və Türkiyə bu tranzit yolunun əsas qovşaqlarından biri kimi çıxış edir. Bundan əlavə, Türkiyə Azərbaycanla birlikdə Zəngəzur dəhlizi layihəsini dəstəkləyərək, Ermənistan üzərindən keçən nəqliyyat marşrutunun açılmasını və regional iqtisadi integrasiyanın dərinləşməsinə təşviq edir. Bu layihə yalnız iqtisadi deyil, həm də geosiyasi əhəmiyyət daşıyır, çünki Zəngəzur dəhlizinin reallaşması Cənubi Qafqazda Türkiyənin təsirini daha da artıracaq və regionda nəqliyyat kommunikasiyalarına nəzarəti Bakı və Ankara üçün əlverişli hala gətirəcək. Türkiyənin bu siyasəti həm Rusiyanın, həm də ABŞ-ın Cənubi Qafqazdakı təsirini neytrallaşdırmağa yönəlib. Moskvanın regiondakı nəzarət imkanlarını məhdudlaşdırmaq və Vaşinqtonun təsir dairəsini balanslaşdırmaq üçün Ankara Azərbaycan və Gürcüstanla əməkdaşlığı daha da gücləndirərək, Cənubi Qafqazda müstəqil və güclü geosiyasi mövqe formalaşdırmağa çalışır.

Uzunmüddətli perspektivlər və böyük dövlətlərin müqayisəsi

Cənubi Qafqazın uzunmüddətli perspektivləri böyük dövlətlərin strateji maraqlarına və geosiyasi rəqabətinə əsaslanır. Rusiya, ABŞ, Çin və Türkiyə regionda fərqli vasitələrlə təsir göstərməyə çalışır və onların siyasətləri bir-biri ilə toqquşa bilər. Bu güclərin yanaşmaları siyasi, hərbi və iqtisadi aspektlərdə fərqlənsə də, ümumi məqsəd bölgədə nüfuzlarını qorumaq və ya gücləndirməkdir. Uzunmüddətli perspektivdə bu rəqabət regionun geosiyasi dinamikasını müəyyənləşdirəcək və regional aktorların seçim imkanlarını formalaşdıracaq. Bunu aşağıdakı cədvəldə görmək mümkündür.

Böyük güclərin Cənubi Qafqaza uzunmüddətli perspektivdə yanaşmaları müxtəlif geosiyasi və iqtisadi maraqlara əsaslanır. Rusiya regionda ənənəvi təsirini qorumağa çalışaraq separatçı rejimləri dəstəkləyir, Ermənistan üzərində nəzarəti saxlamağa və Azərbaycanın enerji siyasətinə təsir etməyə çalışır. Bu strategiya Moskvanın postsovet məkanında dominantlığını qorumaq məqsədindən irəli gəlir. ABŞ isə əsasən Rusiyanın təsirini balanslaşdırmağa, Gürcüstanın NATO və Aİ-yə integrasiyasını təşviq etməyə və Azərbaycanla enerji əməkdaşlığını genişləndirməyə çalışır. Lakin ABŞ-ın regiondakı prioritetləri son illərdə dəyişmiş, Sakit Okean regionu və Çinlə rəqabət

daha ön plana keçmişdir. Çin Cənubi Qafqazda hərbi iştirakdan çəkinərək iqtisadi ekspansiyaya üstünlük verir, əsas diqqətini infrastruktur layihələrinə və Orta Dəhlizin gücləndirilməsinə yönəldir. Bu isə Pekinə regionda geosiyasi neytrallığı qoruyaraq Rusiya və ABŞ arasında balanslı siyasət aparmaq imkanı yaradır.

Cədvəl 1.

Böyük dövlətlərin Cənubi Qafqaza yanaşmasının müqayisəli təhlili

Meyarlar	Rusiya	ABŞ	Çin	Türkiyə
Siyasi Strategiya	Geosiyasi status-kvonun qorunması, separatçı rejimlərin dəstəklənməsi	Rusiyanın təsirini balanslaşdırmaq, demokratiyanın təşviqi	Geosiyasi neytrallıq, iqtisadi təsirin artırılması	Azərbaycan ilə strateji müttəfiqlik, Ermənistanla normallaşma
Hərbi Yanaşma	KTMT vasitəsilə təsir, Gümrüdə hərbi baza	Gürcüstan və Ermənistanla hərbi əməkdaşlıq, silah tədarükü	Hərbi iştirak yoxdur, ancaq texnoloji nüfuz artır	Azərbaycanla hərbi əməkdaşlıq, ortaqlar təlimlər
İqtisadi Siyasət	Enerji nəzarəti, Rusiya bazarına inteqrasiya	Azərbaycan və Gürcüstanla enerji əməkdaşlığı	İnfrastruktur və nəqliyyat yatırımları, Orta Dəhliz	Orta Dəhliz və Zəngəzur dəhlizinin inkişafı
Regional Tərəfdaşlar	Separatçı rejimlər, Ermənistan, qismən Azərbaycan	Ermənistan, qismən Azərbaycan, qismən Gürcüstan	Azərbaycan, Gürcüstan, qismən Ermənistan	Azərbaycan, Gürcüstan
Əsas Hədəflər	NATO və Aİ-nin genişlənməsinin qarşısını almaq	İranın təsirini məhdudlaşdırmaq, enerji təhlükəsizliyi	Avropa ilə ticarət marşrutlarını gücləndirmək	Türk dünyasını birləşdirmək, Rusiya və ABŞ-ın təsirini balanslaşdırmaq
Mümkün Təhlükələr	Türkiyənin artan təsiri, Ermənistanın Qərbə yönəlməsi	Tramp dövründə siyasətin dəyişməsi, Çinin təsiri	ABŞ-ın və qismən Rusiyanın maneələri	Ermənistanla normallaşma prosesinə qarşı İran və Rusiyanın müqaviməti

Türkiyə Cənubi Qafqazda Azərbaycan ilə strateji müttəfiqliyini gücləndirərək regionda hərbi, iqtisadi və siyasi təsirini balanslı şəkildə artırmağa çalışır. Ankara Orta Dəhliz və Zəngəzur dəhlizi layihələri vasitəsilə regionun nəqliyyat infrastrukturunda aparıcı aktora çevrilmək istəyir. Eyni zamanda, Ermənistanla normallaşma prosesi yalnız Azərbaycan-Ermənistan münasibətləri ilə paralel şəkildə inkişaf edir. Bu yanaşma Türkiyənin Cənubi Qafqazda müstəqil və güclü geosiyasi mövqe əldə etmək strategiyasının tərkib hissəsidir. Rusiya və ABŞ-ın təsirini balanslaşdırmaq, Azərbaycanın təhlükəsizliyini təmin etmək və türk dünyasını birləşdirmək Türkiyənin əsas prioritetləri arasındadır. Lakin Ermənistanla münasibətlərin gələcəyi və Rusiyanın bölgədəki manevrləri Ankaranın siyasətində dəyişikliklər yarada biləcək amillər kimi qalır. Bütün bu proseslər Cənubi Qafqazı gələcəkdə də geosiyasi rəqabətin mühüm mərkəzlərindən biri kimi saxlamağa davam edəcək.

Nəticə. Tədqiqatımızın nəticələrinə əsasən, Cənubi Qafqazın uzunmüddətli geosiyasi mənzərəsi böyük güclərin regiona fərqli yanaşmaları və onların strateji hədəfləri çərçivəsində formalaşır. Rusiya geosiyasi status-kvonun qorunmasına çalışsa da, regionda dəyişən güc balansı

onun təsir imkanlarını məhdudlaşdırır və Moskvanın daha adaptiv siyasət yürütməsini zəruri edir. ABŞ üçün Cənubi Qafqazın strateji əhəmiyyəti regional rəqabətin global prioritetlər qarşısında ikinci plana keçməsi ilə nisbi azalma tendensiyası göstərir, lakin enerji və təhlükəsizlik məsələlərində təsirini qorumağa çalışır. Çin iqtisadi ekspansiya və infrastruktur layihələri vasitəsilə regionda dominantlıq yaratmağa çalışsa da, bu strategiyanın davamlılığı ABŞ və Rusiyanın müqavimətindən asılı olacaq. Türkiyə isə hərbi, siyasi və iqtisadi təsirini balanslı şəkildə genişləndirərək, Cənubi Qafqazda mövqeyini gücləndirmək və Rusiya-ABŞ rəqabətinin yaratdığı boşluqlardan istifadə etməklə regional dinamikanın əsas formalaşdırıcılarından birinə çevrilməkdədir. Nəticə etibarilə, Cənubi Qafqaz yaxın gələcəkdə geosiyasi sabitlikdən daha çox, müxtəlif güc mərkəzlərinin rəqabəti və qarşılıqlı təsirləri ilə formalaşan dinamik və dəyişkən bir strateji mühit olaraq qalacaq.

Ədəbiyyat

- [1].Yılmazkuday, H. Geopolitical risks and energy uncertainty: Implications for global and domestic energy prices. *Energy Economics*, Volume 140, December 2024. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2024.107985>
- [2].President Trump's America First Priorities. White House. January 20, 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2025/01/president-trumps-america-first-priorities/>
- [3].O'Neil S. K. and Huesa, J. What Trump's Trade War Would Mean, in Nine Charts. February 5, 2025. URL: <https://www.cfr.org/article/what-trumps-trade-war-would-mean-nine-charts>
- [4].Avetisyan, A. What Trump's return means for Armenia and the South Caucasus. November 6, 2024. URL: <https://www.intellinews.com/what-trump-s-return-means-for-armenia-and-the-south-caucasus-352040/>
- [5].Dilqəmli, N. Ermənistan KTMT-dən çıxır? 16.04.2022. URL: https://www.yeniazərbaycan.com/Siyaset_e68134_az.html
- [6].Oqtay, N. İsrail və Azərbaycan: "Mehriban münasibətlər və gələcək perspektivlər". May 29, 2023. URL: <https://report.az/analitika/israil-ve-azerbaycan-mehriban-munasibetler-ve-gelecek-perspektivler/>
- [7].A delegation from the Chinese Railway visited the Batumi sea port. 05.12.2023. URL: <https://www.batumiport.com/news-view/45>
- [8].Qaçayev, R. Şuşa Bəyannaməsin iqtisadi əhəmiyyəti. 10.06.2023. URL: <https://www.qanunla.az/susa-beyannamesin-iqtisadi-ehemiyyeti/>

Summary

Comparative analysis of major powers' approaches to the long-term prospects of the South Caucasus
İsmaylova V.Z.

Keywords: *South Caucasus, geopolitics, Russia, USA, China, Turkey.*

The study analyzes the long-term prospects of the South Caucasus and compares the approaches of major powers – Russia, the United States, China, and Turkey – towards the region. Russia seeks to maintain the geopolitical status quo, the US aims to balance Russia's influence, while China primarily focuses on economic expansion. Turkey, on the other hand, strengthens its regional influence through strategic partnership with Azerbaijan. The study employs a comparative analysis method to examine the impact of geopolitical rivalry on the region's development and assesses how the policies of these powers may influence the security and stability of the South Caucasus in the future.

Резюме

Сравнительный анализ подходов крупных держав к долгосрочным перспективам Южного Кавказа
Исмаилова В.З.

Ключевые слова: Южный Кавказ, геополитика, Россия, США, Китай, Турция.

Исследование анализирует долгосрочные перспективы Южного Кавказа и сравнивает подходы крупных держав – России, США, Китая и Турции – к региону. Россия стремится сохранить геополитический статус-кво, США пытаются сбалансировать влияние России, а Китай сосредоточен в основном на экономической экспансии. Турция, в свою очередь, укрепляет своё региональное влияние в рамках стратегического партнёрства с Азербайджаном. В исследовании используется метод сравнительного анализа, изучаются последствия геополитического соперничества для развития региона, а также анализируется, как политика этих держав может повлиять на безопасность и стабильность Южного Кавказа в будущем.